

TEE

58. “Randlased” (s.t. liivlased) on küll enam mererahvas, aga või siis nemadki saavad liikuda ainult mööda merd, eks ole neilgi kuival maal kah teekäimist küllalt ja küllalt, liati veel vanasti, kus vaja oli minna “barona”-le voori vedama, ja ise ka mõnikord juhtus küll, et mindi hulgakesi vooris hobustega Riiga (Pr). Tee ja teekäijate üldisiks haldjaiks Liivis on siis tee-ema = r(j)ek-āma (Sr, Pr, V — vrđl. sm “retki”) ja teeisa = r(j)ek-iza (Pr), Juhuslikult esineb ka teenäitaja = rek-nā’gt’iji (*Pr), kes olevat selline suur pikk mees. Tee-ema on hall ja sugulased talle on tuuleema ja õnneema (*V). Tee-ema see teede näitaja ja juhataja on; teelahkmeil nad ikka olevat ja selliseil kohtel, kus ei teata, kuhu minna; alatasa on kuulda, kuis tee-ema õpetand teelisi, et seda teed sa võid minna ja seda ära mine, — küllap see tee-ema siis ikka olemas on (Pr). Silmapaistev on, et eksimisega pole teehaldjail midagi tegu: eksitajaiks on pääasjalikult kas kurat või metsahaldjad, kuna eksinuid õigele teele juhivad kah metsahaldjad (vt. § 53), lehtedeema (vt. § 55) või sooema (vt. § 57) (Lätis “rikas tee-ema” muretseb teeliste ette, jookseb ööd ja päeva ega saa kunagi aega magada (LD 31789, 31790, 34058; Šm, LM 48; Zeiferts, LRV I 209; KV 1921 Nr. 10—12, lhk. 51), näit.:

Olgu rikas, kes on rikas — tee-ema vaid on rikas:

Sääl jooksid ööd ja päeva rautet säluksesed.

LD 31789

Magagu und, kes und magab — tee-ema küll ei magand:

sääl veersid ööd ja päeva rauast raotud rattakesed.

LD 31790.).

IGAÜKS TEE-EMAT EI NÄE (S. 18 A)

Kord Vanāgōr- ja Krāmpa-talu peremehed läind kahekesi jala Dondangeni. Siinpool Udmoizōd’ (Uuemōisat) Krāmpa rutand tee päält kõrva, kuna Vanāgōr kūsind: “Mis häda sul on, et sa jooksed teelt ära?” Niipea kui ta saand öelnud need sõnad, kohe ta kahmand kinni oma kõrvast ja hüüdnud: “Või, kuis mul kõrv hakkas valutama!” Krāmpa seletand siis: “Kas sa siis seda ei näind, et tee-ema tuli oma lastega, tee-ema ise kõige ees, ja tema’p sulle löi üle kõrva, sest et sa ei pöördund tema eest kõrva (“ei keernud teed”).” — “Milline ta siis oli?” kūsind Vanāgōr. — “Ta oli selline pikk naisterahvas suurte kätega.” — Sr 118.

TEE-EMA JUHATAB ÕNNEOTSIAJAI NEIDE (S. 18 B)

Kaks neidu läind võõrsile otsima peremeest ja teenistust. Jōudnud tee harule ega ole teadnud, kuhu poole minna, pidand kahekesi nõu — üks tahtnud paremale, teine tahtnud vasemale. Säälsamas olnud suur sild. Ja kui nad nii sääl arutelnud, tulnud silla alt välja üks naine kollaseis rõivais ja kruusiga vett käes, “säh” — öelnud — “jooge, küll ma juhatan teed.” Ja

ta õpetand nõnda: “Kui teie hakkate nüüd minema, siis minge paremat kätt, minge tükk maad, siis tuleb üks suur talu, säääl perenaisel suri tütar ära, homme õhtul on matus, — see võtab teid mõlemaid tüdrukuiks, talle on teenijaid vaja. Ja siis taas, kui teie hakkate kunagi minema jälle maailma — kõike eluiga te säääl ju ei ela... tjah, üks teist jääb küll sinna eluajaks, aga kuigi sa sinna jääd — ikka ja alati, kui juhtub teil teekäimist võõras kohas, siis minge aina paremat kätt.”

Neiud läind edasi ja nõnda olnudki. Perenaine olnud nii õnnelik, et ta saand kohe tüdrukud pääle tütre surma, ja neiud jäänd sinna. Perenaisel olnud üksainukene poeg ja see kosind ühe tüdruku. Teine tüdruk eland kah säääl tüki aega ja tulnud pärast oma vanemate manu tagasi. — Nii jutustand Rüs-talu vana perenaine. — Pr 253.

TEEISA JUHATAB VOORILISI (S. 18 B)

Vana Baža-talu peremees jutustand, kuis nemad kord viie mehekesi sõitnud vooris sigadega Riiga. Tee pääl nad söötnud hobuseid, see olnud vist Lehtedemetsa kõrtsis. Sel ajal olnud veel palju neid teeröövleid, kes riisund teelisi paljaks. Ja nüüd need voorilised arutelnud isekeskis, millist teed minna — olnud kaks teed: üks läind kõverdi mööda randa, teine läind küll otse, aga see läind läbi suure metsa, kus olnud alati neid röövleid. Nad pidand omavahel ikka nõu ega ole pannud tähelegi, kuis tekkind nende manu üks vana isand, roheline mantel ümber ja suur pikk valge habe — “akuraat” selline ta olnud. Ja see vanamees ütelnud neile: “Sõitke rannateed, — säääl metsateel juhtub praegu imeasju.” Nõnda nad siis ka sõitnud ja jõudnud ilusasti Riiga. Pärast nad kuulnud, et just samal ajal säääl metsas tapetud maha kaks meest ja võetud ära kõik orikad ja hobud (need hobused saadud küll teisel aastal taas kätte Tukkumi laadal). Siis vaat need voorilised nii rehkendand, et kes see selline küll võinuks olla, selline isevärki, veider vanamees, üks vooriline näind veel sedagi, et tema käed olnud nii väga lahjad ja habe olnuks nagu väheks liigagi suur inimese kohta. Eks ta siis selline teeisa ikka olnud, kes teid teab, selline hää vaim. — Pr 254.